STUDII CLASICE
LA VOLUMUL JUBILIAR

Liviu FRANGA
Universitatea din București

O coincidență cu totul aleatorie, pe care o putem considera dacă nu fericită, cel puțin semnificativă, face ca, în latina Antichității – și, de aici, ca moștenire sau ca împrumut neologic, în limbile romanice –, verbul *iubilo, -are,* 'a scoate strigăte de bucurie' (cu precădere sub forma unei manifestări exterioare specifice anumitor comunități rurale, apoi naturii umane, într-un mod nediferențiat și generalizat, după mărturii care pornesc de la Lucius Accius și Varro; cuvântul este de luat împreună cu mica sa familie nominală: *iubilatio, iubilatus, iubilum*) și un cuvânt de o cu totul altă origine, respectiv un vechi cuvânt ebraic, intrat, după pătrunderea creștinismului în spațiul și timpul roman, sub forma substantivului latinizat *iubilaeus, -i*, „jubileu", 'mare sărbătoare a evreilor' (cu un ceremonial deosebit, având loc o singură dată, la fiecare cincizeci de ani, anul respectiv căpătând numele de *annus iubilaeus*, „anul jubiliar", după atestările oferite de Hieronymus), să interfere, fonetic și semantic, aproape într-o manieră simbolică. Desigur, direcția de spor al semnificațiilor conduce preponderent de la „jubileu" spre „(a) jubila": o mare sărbătoare nu poate fi decât pricina unei mari bucurii. Dar și direcția inversă este, în egală măsură, valabilă: orice bucurie se poate datora atmosferei, colective și solemne, a unei sărbători și poate fi trăită în cadrele ei.

Această dublă asociere ne-a fost trezită de o frumoasă celebrare numerică, legată de simbolistica – trăgându-și, și ea, originile în Antichitatea iudeo-creștină – a cifrei 50. Cifră legată nu de numărul anilor de apariție, ci de cel al volumelor (în termeni tehnici, al numerelor) revistei de studii ale Antichității clasice celei mai longevive din România: *Studii clasice*. Ea a apărut – așa cum cititorul va vedea, detaliat, în analiza efectuată de profesoara Simona Nicolae, actualul redactor coordonator al revistei, în paginile imediat următoare („*Studii clasice* în date și cifre", pp. 11–13) – în anul 1959, la un an de la înființarea Societății de Studii Clasice. De atunci până astăzi, în anul 2022, au trecut mai bine de 50 de ani: cu exactitate, 62, în drum spre 63.

Curgerea firească a numerelor revistei a pornit, așadar, la sfârșitul anilor '50, la 15 ani după încheierea celei de-a doua conflagrații mondiale. În timpul războiului, apariția multor periodice academice și universitare s-a oprit, în țări de mare tradiție științifică și culturală. La noi s-a întâmplat la fel, mai ales după intrarea țării în caruselul alianțelor politico-militare, iar apoi, în plin conflict armat mondial, după un alt moment istoric decisiv: întoarcerea armelor împotriva foștilor aliați. De unde diverse și dureroase episoade, tragice, cum au fost bombardamentele și ocupațiile succesive. În răstimpul acestor convulsii, până și Universitatea bucureșteană, ctitorie a României moderne (1864) și simbol al ei, s-a prăbușit, fie și parțial, în explozia bombelor. Au urmat, în consecință indirectă și multiplă, de natură revanșardă – sub numele ideologic al dictaturii proletariatului –, lichidări individuale și în masă, persecuții colective și interdicții la nivel

StCl L, 2021, București, p. 5–10

https://biblioteca-digitala.ro

național, cum a fost, de pildă, aceea privind practicarea liberă a religiei sau a convingerilor religioase. O nouă „eră" se deschidea.

În acest orizont, întru totul frustrant și intimidant, apărea revista Societății de Studii Clasice din România, la un an, numai, de la înființarea Societății înseși, în 1958. Ea își propunea – dar nu în mod manifest, declarativ, ci în subtext, și a și reușit, din chiar primul său număr – să reînnoade prima tradiție, deja seculară, a studiilor clasice instituționalizate, în țara Principatelor Unite (1859), unde întâia Universitate, cea de la Iași, avea să fie aproape simultană, ca întemeiere, cu Unirea însăși. Ceea ce, însă, din păcate, urma să lipsească, practic, tuturor periodicelor de profil clasic, inclusiv celor antebelice, fie că se numeau ca atare (*Revista clasică*), fie că purtau nume simbolice (*Ausonia* sau *Orpheus,* de pildă), era viziunea globală asupra Antichității clasice, ca obiect general de studiu interdisciplinar. Deși o atare viziune era, încă, departe de a se fi constituit ca atare, precum ulterior – și, mai cu seamă, astăzi –, și anume ca o veritabilă filosofie epistemică, **interdisciplinaritatea** a constituit, atunci, de la debutul activității Societății și al ființării revistei tuturor *studiilor clasice*, axul cardinal al concepției despre propria știință – o știință generală a Antichității clasice –, concepție care a animat activitatea și opera filologilor clasici români afirmați după cel de-al doilea război mondial.

Astfel încât în paginile, întotdeauna consistente inclusiv din punct de vedere cantitativ, ale revistei și-au găsit locul cel mai potrivit, la fiecare număr, studii, articole, recenzii, note și comentarii aparținând, efectiv, tuturor direcțiilor de cercetare care nervurează domeniul fundamental al *științei clasicismului* (germ. *Altertumswissenschaft*). O notează, la apariția primului număr, reprezentanții colectivului redacțional, care declară, programatic (*Cuvânt-înainte*, p. 7), că în paginile proaspăt apărutului periodic vor coabita, în modul cel mai firesc și necesar, complementare „lucrări de filologie propriu-zisă, de arheologie, de istorie veche, de filosofie, de istorie a dreptului, de metodica predării limbilor clasice". Peste exact 53 de ani, în 2012, articolul inițial, asumat de comitetul de redacție de atunci (avându-l în frunte pe regretatul profesor și cercetător Alexandru Barnea), nota – cu fermitatea angajării, pe deplin și accentuat asumate, în linia neabătută a păstrării și dezvoltării tradiției românești a științei clasicismului – că „*Studii clasice* /.../ își propune, după cum se poate vedea din titlul generos, să acopere toate câmpurile studiului Antichității greco-romane, găzduind între paginile sale articole despre literatură, istorie, epigrafie, arheologie și papirologie. Colectivul de redacție primește cu bucurie propuneri de articole care îmbogățesc oricare dintre aceste câmpuri ale cunoașterii, și în special articole care se bazează pe ***interdisciplinaritate***" (*s. n.*, L. F.). Omisiunea menționării explicite a lingvisticii, în panelul subdomeniilor amintite, nu trebuie să surprindă, întrucât, pentru orice filolog clasic, știința sa purcede de la cunoașterea aprofundată, în deplină mișcare diacronică și comparativă, a idiomurilor fundamentale ale Antichității clasice, greaca veche și latina.

Drumul revistei către cititorii săi, dorit *ab initio* anual, nu a fost unul lin.

Din 1959 până în 1974, cele 16 numere și-au păstrat ritmul anual de apariție. Prima încetinire a sa s-a produs după acest număr: următorul, al XVII-lea, a apărut peste trei ani, în 1977, iar al XVIII-lea peste doi, în anul 1979. Până în crucialul an 1989, când se publică al XXVI-lea număr, s-au mai petrecut doar două mici întârzieri, de câte un singur an, revista fiind editată nu în anul imediat următor celui precedent, ci în al doilea de la ultima apariție (cazul numerelor al XXI-lea și al XXV-lea).

Din 1990 încoace, revista națională a studiilor clasice își reia avântul, cu un aplomb și o dăruire absolut remarcabile atât ale editorilor și contributorilor, cât și, desigur și nu în ultimul rând, ale cititorilor, destinatarii ei speciali. Politica apariților

https://biblioteca-digitala.ro

anuale se va schimba, însă, pentru cel puțin două decenii. Apărut cu o pauză de un an (1990), după evenimentele istorice din decembrie ’89, numărul unic XXVII (1991) va fi urmat, timp de aproape douăzeci de ani (mai exact, 17: 1992–2008), doar de numere duble și, de cele mai multe ori, triple: XXVIII–XXX, XXXI–XXXIII, XXXIV–XXXVI, XXXVII–XXXIX, XL–XLI și XLII–XLIV.

Cauzele unei astfel de schimbări a viziunii editoriale, în ceea ce privește periodicitatea revistei, sunt, desigur, multiple și trebuie căutate în profunzime. A existat, fără îndoială, de-a lungul deceniilor postdecembriste (și există în continuare) o corelație cauzală între dezvoltarea studiilor clasice instituționalizate, prin intermediul universităților, la nivelul învățământului superior național – un veritabil reviriment în deceniul penultim al secolului trecut, urmat de o recădere a interesului pentru clasicism, în celelalte două decenii subsecvente –, și, să spunem așa, destinul revistei. Să adăugăm, dacă dorim să avem înainte un tablou cuprinzător, și ceea ce, azi, se numește resursa umană. Este vorba despre schimbarea, firească, între generații, survenită atât în privința echipelor care au girat științific și condus revista, cât și în asigurarea continuității și stabilității învățământului superior clasic din România ultimilor treizeci de ani, la nivelul centrelor și zonelor universitare din țară. Astfel, un veritabil simbol al revistei și, totodată, al studiilor clasice din învățământul românesc, profesorul I. Fischer, a asigurat, în mod exemplar, continuitatea neîntreruptă a tradiției acestei publicații, de la înființarea ei până în anul 1989, iar apoi, cu un zel excepțional, dublat de un prestigiu pe măsură, a girat mai departe, simultan, noua politică editorială a *Studiilor clasice* timp de peste un deceniu (1990–2002) și, în paralel, destinul învățământului filologic clasic și modern de la Universitatea bucureșteană, în cadrul căreia a îndeplinit, la Facultatea de Limbi și Literaturi Străine, și funcția de Decan (1992–1996).

Cel mai mare decalaj între numere și ani s-a produs la un deceniu de la dispariția profesorului Fischer (petrecută în anul 2002), și anume după 2011, când apare penultimul, de până acum, număr anual (al XLVII-lea). Anul 2012 și cei șapte care i-au urmat (în total, opt: 2012–2019) au fost strânși într-un singur volum, care a purtat numărul XLVIII. Un recul evident și regretabil, deși au mai existat, până atunci – cum am notat imediat mai sus –, numere anuale (XLVI/2010 și XLVII/2011).

Noua conducere a prestigioasei și, deja, venerabilei reviste, configurată, în paralel cu alegerile de la nivelul Societății de Studii Clasice din România, în anul 2019, ambiționează, în modul cel mai legitim, să reia și să păstreze, neabătut, linia tradițională a aparițiilor preponderent anuale. Ultimul număr apărut (XLIX/2020, tipărit în 2021), până la cel de față, jubiliar, redeschide această linie și îi garantează stabilitatea. Iar acest număr jubiliar – L/2021, apărut în 2022 – reînnoadă definitiv sincopatele episoade ale istoriei recente a periodicului și îi deschide cele mai promițătoare, prospective și ireversibile, perspective.

Amintind de conducerea actuală a revistei, se cuvin, în a doua și ultima parte a sumarelor noastre însemnări despre ceea ce am numit *destinul* revistei, câteva referințe și în privința structurii, în timp, a colectivelor care au asigurat, științific și organizatoric, aparițiile despre care am amintit. Timp de treizeci de ani (1959–1989), *Studii clasice* s-au bucurat de competența unor mari personalități ale filologiei clasice românești și ale filologiei și lingvisticii românești în general, dintre care, bunăoară, numele unor Alexandru Graur, N. I. Barbu, D. M. Pippidi, I. Fischer sau Alexandru Barnea ne apar ca fiind dintre cele mai reputate și care au conferit unicului periodic național românesc de profil maxima lui strălucire.

https://biblioteca-digitala.ro

Alegând, aproape la întâmplare, două dintre cele 26 de numere – așadar, imediat după jumătatea numărului total de apariții ale revistei – editate din anul 1959 până în 1989, și anume numerele al XX-lea (pe anul 1981) și al XXIV-lea (pe 1986), vom constata că, sub îngrijirea a doar trei personalități științifice – profesorii Al. Graur, membru al Academiei Republicii Socialiste România, D. M. Pippidi, membru corespondent al Academiei R. S. R. și I. Fischer, *Studii clasice* dezvoltă un conținut tematic foarte variat, grupat sub titulaturile mai multor rubrici.

Astfel, pentru numărul al XX-lea, există un total de 10 rubrici (dintre care una nu apare înregistrată ca atare), acestea fiind următoarele: 1) „Comunicări și studii" (5 contribuții); 2) „Note și discuții" (3 articole); 3) „Studiile clasice în lume" (2 articole); 4) „Studiile clasice în România" (2 articole); 5) „Cultura antică și învățământul"; 6) „Recenzii" (cea mai substanțială rubrică: 56 de pagini, mai exact pp. 123–177); 7) „Publicații primite între 1 iulie 1979 și 30 iunie 1980" (2 pagini, rubrică neînregistrată ca atare în „Sumar"); 8) „Cronică" (3 pagini, anonimă); 9) „*In memoriam*" (2 pagini, dedicate de G. Guțu recent dispărutului – atunci – profesor și traducător Teodor Naum, membru al Societății); 10) „Indicele volumelor XVI–XX" (fără menționarea numelui autorului sau autorilor). În total, volumul numără 192 de pagini.

În schimb, după doar 5 ani, numărul al XXVI-lea – unul aniversar, dedicat profesorului D. M. Pippidi, la „cea de a 80-a aniversare" – se prezintă mult simplificat, tocmai datorită profilului său special. După cum anunță I. Fischer în al său „Cuvânt-înainte" (p. 5, notele 1 și 2), volumul conține doar 2 rubrici, cu aceleași denumiri cunoscute: 1) „Comunicări și studii" (un total de 23 de contribuții) și 2) „Cronică" (2 pagini, nesemnată). Volumul numără, în ansamblul său, 186 de pagini.

Dintre numerele apărute după 1989, analiza noastră selectivă se îndreaptă către următoarele cinci.

Mai întâi, tot un volum cu un profil special, de data aceasta comemorativ: numerele XXXVII–XXXIX (pe anii 2001–2003, volum apărut în 2004) sunt închinate „memoriei profesorului I. Fischer", dispărut în anul 2002. Având în structura sa un Comitet de redacție condus de Eugen Cizek (redactor responsabil) și Alexandru Barnea (redactor responsabil adjunct), cu 5 membri și un secretar de redacție, triplul volum conține 6 rubrici, ale căror denumiri sunt cele tradiționale, dar prezentate într-o ordine diferită, chiar răsturnată față de cea din numerele de dinainte de 1990: 1) „*In memoriam*" (5 articole); 2) „Comunicări și studii" (13 contribuții); 3) „Studiile clasice în România" (2 articole); 4) „Note și discuții" (7 contribuții); și 5) „Recenzii" (7 contribuții). Notăm, de asemenea, o rubrică neînregistrată ca atare, dar și ea tradițională: „Cărți primite la Societatea de Studii Clasice din România, în perioada 2001–2003" (anonimă). Volumul conține un total de 273 pagini.

În anul 2011, apare numărul unic XLVI (pe anul 2010). După dispariția profesorului Eugen Cizek (2008), Alexandru Barnea preia conducerea revistei, ca redactor responsabil și redactor responsabil de volum, secondat de Liviu Franga, ca redactor responsabil adjunct. Componența Comitetului de redacție sporește la 9 membri – dintre care 4 reputați profesori și cercetători de la universități europene –, la fel și componența secretariatului de redacție (2 membri). În schimb, aria tematică generală se reduce la tiparele a doar 4 rubrici, toate tradiționale ca denumire, dar regrupate prin divizarea, respectiv separarea unora dintre ele: 1) „Studii" (11 articole); 2) „Comunicări" (3 contribuții); 3) „Studiile clasice în lume" (3 contribuții); și 4) „Studiile clasice în România" (6 contribuții). Numărul total de pagini ale volumului este unul remarcabil: 232.

https://biblioteca-digitala.ro

Tot ca număr unic, în anul imediat următor (2012), apare volumul al XLVII-lea, cu exact aceeași structură a Comitetului de redacție, sporit cu un nou membru (profesoara Ioana Costa), componența și funcțiile redacționale ale echipei rămânând neschimbate. Se remarcă o serie de modificări semnificative în ceea ce privește „Sumarul" și limba de redactare a materialelor publicate. Astfel, rubricile „Sumarului" apar consemnate exclusiv în limba engleză și se constată continuarea tendinței de simplificare a lor, și anume în număr de 4: 1) „Articles"; 2) „Classical Studies în Romania"; 3) „Classical Studies abroad" și 4) „Book Review". Toate materialele publicate în rubrici sunt semnate și redactate într-o limbă străină de circulație (aici, franceză și engleză). O rubrică tradițională, de la începuturile revistei și până la primul număr triplu (apărut după dispariția profesorului Fischer), este, începând cu numărul de față, integrată într-o altă rubrică tradițională: este vorba de „Book received", independentă până atunci, acum încorporată în rubrica „Classical Studies in Romania". Întregul volum este precedat de un set de „Norme de editare" (pp. 5–16), nesemnat și redactat în limba română. Reperele de bază ale „Normelor" privesc trei aspecte: „pregătirea articolelor", „norme generale de stil" și „referințele bibliografice". Numărul paginilor coboară la 190.

La șapte ani după apariția precedentului volum, numărul al XLVIII-lea va vedea tiparul abia în anul 2019. Nedoritul hiat, deja semnalat, a indus câteva modificări notabile la nivelul politicii editoriale a revistei. Comitetul de redacție apare acum cu totul simplificat, în privința componenței și a funcțiilor redacționale. Astfel, el cuprinde doar 5 nume în total, dintre care 3 aparțin unor cadre didactice universitare, iar 2 – ca premieră! – unor studenți doctoranzi la acea vreme. Redactorul responsabil, profesorul Alexandru Barnea, este secondat de un Secretariat de redacție alcătuit din 4 membri, într-o componență nominală total diferită față de numărul precedent. „Sumarul" continuă să fie redactat în limba engleză și conține, conform normelor de editare postulate în numărul precedent, contribuții redactate în limbi internaționale de circulație (aici, engleză, franceză și italiană). Totuși, se înregistrează și 2 contribuții în limba română: o recenzie și extrasul procesului-verbal al Adunării Generale de alegeri a Societății de Studii Clasice din România, din 26. I. 2019, semnat de secretarul de ședință. Structura „Sumarului" apare și mai simplificată decât anterior: există doar 3 rubrici, disproporționat reprezentate: 1) „Articles" (171 de pagini, acoperind, practic, toată revista); 2) „Books Reviews" (12 pagini) și 3) „The Society of Classical Studies in Romania" (1 pagină). Ansamblul volumului conține 187 de pagini.

Ultimul număr (al XLIX-lea, apărut în 2021), premergător celui jubiliar, corespunde anului 2020. Deja se simte aerul proaspăt al primenirii, după ieșirea din lunga criză a celor 7 ani sterpi, urmați de un al optulea, anul regăsirii, al redresării și al remontării forțelor organizatoare și creative. Dispariția, în anul 2020, a fostului președinte (până în 2019) al Societății, profesorul Alexandru Barnea (care, cu un an înainte, renunțase să mai candideze pentru un nou mandat) și alegerea, perfect legitimă și legitimată, a unei noi echipe, având-o în frunte pe profesoara Ioana Costa, noua președintă a Societății, au readus la parametrii așteptați, calitativi și cantitativi, activitatea atât a Societății, cât și a revistei. Depune mărturie, în acest sens, acest ultim număr apărut până la cel jubiliar. Se remarcă o restructurare novatoare a conducerii revistei. Pentru prima oară, aceasta este condusă de un dublu comitet, corespunzând unei necesități de superioară organizare funcțională: un Comitet științific, alcătuit din reputați specialiști din țară (3) și străinătate (2), acoperind o arie largă de domenii și specializări în interiorul lor, și un Comitet de redacție, alcătuit acum exclusiv din membri ai Catedrei de Filologie Clasică a Universității din București. În cadrul acestui ultim comitet,

https://biblioteca-digitala.ro

doi membri și-au asumat responsabilitatea coordonării și editării volumului. De asemenea, structura „Sumarului", ca și limbile utilizate, apar diferite. Rubrica „*In memoriam*" deschide volumul, dedicat fostului președinte al Societății, profesor și mentor Alexandru Barnea (3 grupaje de contribuții separate: un necrolog, o biobibliografie și un set de amintiri – acestea din urmă beneficiind și de aportul limbii franceze, pentru care au optat unii dintre semnatari – despre cel dispărut, creionând un delicat și detaliat portret spiritual al magistrului în efigia Timpului). Cea de-a doua rubrică, intitulată, acum, în română („Articole"), acoperă suprafața aproape a întregului volum (16 contribuții, de-a lungul paginilor 35–265, dintr-un total, din nou remarcabil, de 284 de pagini). Și în cazul acestei rubrici masive, din numărul total al articolelor, 6 au fost redactate în română, celelalte (10) apărând în franceză, engleză și italiană. Ultima rubrică, redactată, ca și prima, în română, este simplu și tradițional intitulată „Cronică". Ea relatează, în detaliu (pp. 271–284), lucrările *Simpozionului Național al Societății de Studii Clasice (București, 4–5 octombrie 2019)*, precum și cele ale *Adunării Generale a Societății de Studii Clasice din România* (5. X. 2019). Cronica este semnată de responsabilul coordonator al volumului (Simona Nicolae). Ea transmite, în partea sa finală, un mesaj – având-o ca autoare pe Ioana Costa – cu valențe în același timp programatice și simbolice. Cerem îngăduința cititorului – mai ales a celui potențial viitor – de a cita această parte finală:

> În prezent, Societatea de Studii Clasice din România și revista *Studii clasice*, sexagenare de-acum, beneficiază de altruismul ***iubitorilor culturii autentice*** (s.n., L. F.), care se străduiesc să le păstreze ca entități vii, în baza respectului față de ele și față de magiștrii noștri. În timp neprielnic au reușit să creeze acest spațiu fertil și avem datoria să îl păstrăm pentru cei tineri, aflați în formare și în căutare de repere.

Îngemănate, cu un destin unic și inconfundabil în peisajul cercetării științifice românești din macro-domeniul – sau domeniul fundamental – al științelor umaniste și artelor, Societatea de Studii Clasice și revista cea mai prestigioasă a *studiilor clasice* din România, omagiind un trecut clasicist întemeietor al culturii românești moderne și contemporane, își menține, totodată, mereu deschise aripile, în zborul lor neoprit dinspre un prezent aflat în permanentă ebuliție și căutare de sine către un viitor neumbrit nici de cele mai puțin favorabile previziuni.

Viuant, crescant, floreant!

https://biblioteca-digitala.ro